

Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος

Η Θεσσαλονίκη

Στο έργο των Θεσσαλονικέων πεζογράφων

III. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΛΑΣΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. Ηρωες στο περιβάλλον της πολυεθνотικής πόλης

1.1. Όψεις του «άλλου».

1.1.1. Εβραίοι

Η παρουσία του εβραϊκού στοιχείου στη Θεσσαλονίκη και η τραγική του κατάληξη διαπλέκεται σε πολλά σημεία του μυθιστορηματικού ιστού της *Μεγάλης Πλατείας* του Μπακόλα. Στο έργο αυτό οι Εβραίοι ήρωες

αναφέρονται με τα ονόματά τους και αποτελούν ζωντανό κομμάτι της πόλης. Η διαδικασία δίωξης και η γενοκτονία που θα επακολουθήσει δεν αντιμετωπίζονται από το συγγραφέα ως ένα ξεχωριστό θέμα του έργου, αλλά ενσωματώνονται αριστουργηματικά στην ιστορία της Θεσσαλονίκης. Μέσα από την πολυπρισματική εστίαση του έργου ο συγγραφέας θα αναφερθεί αρκετές φορές στη συγκατοίκηση Εβραίων και χριστιανών, στο μηχανισμό περιθωριοποίησής τους, στο διαρκή εξευτελισμό και στην τελική ομαδική μεταφορά τους προς τα στρατόπεδα του θανάτου στη Γερμανία. Ιδιαίτερη σημασία έχει η καταγωγή και το επάγγελμα των ηρώων οι οποίοι επιλέγονται ως οι "αυτόπτες μάρτυρες" σημαντικών ιστορικών στιγμών. Ο ήρωας Άγγελος, ο γιος του χριστιανού Φώτη και της εβραίας Ματούλας, παρίσταται στο καψόνι της υποχρεωτικής συγκέντρωσης όλων των εβραίων ανδρών από τους Γερμανούς στην πλατεία Ελευθερίας τον Ιούλιο του 1942: *"κι είδε ο Άγγελος από ψηλά πως ήταν πλήθος στην πλατεία [...] κι ένα γύρο στρατιώτες με λυκόσκυλα [...] ακούστηκαν ομαδικά τα παραγγέλματα και τους διάταξαν όλους σε γραμμές, όπου μπροστά τους στήσανε τραπέζια και τους γράφανε"* (288-289). Ο δημοσιογράφος Χρίστος είναι ο ήρωας που θα δει και θα περιγράψει την όλη διαδικασία της συγκέντρωσης των Εβραίων και της πομπής τους προς το στρατόπεδο του Χιρς, απ' όπου επιβιβάστηκαν στα τρένα για να μεταφερθούν τελικά στη Γερμανία: *"Και πετάχτηκε ο Χρίστος, αισθανόταν πως δεν έπρεπε να λείψει, και σε λίγο βρέθηκε κοντά στη λεωφόρο, όπου είχε φτάσει το κεφάλι της πομπής [...]* κι έλεγε ο Δημήτρης *«θα μπορούσαν να κρυφτούνε στα βουνά», αλλά τον αγριοκοίταξε ο Χρίστος, «τους ξεπούλησε ο Κόρετς»* (331-335). Στη Μεγάλη Πλατεία δεν απουσιάζει τελείως η στερεοτυπική αντιμετώπιση των σχέσεων ανάμεσα στους δύο λαούς. Το κοινωνικό περιβάλλον όμως της Θεσσαλονίκης συνεισφέρει στην υπονόμεισή της. Από τη μια αρκετοί χριστιανοί ήρωες παρουσιάζονται να αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις με μεγαλύτερη ωριμότητα και ευαισθησία και να επηρεάζονται λιγότερο από τις κληροδοτημένες πολιτισμικές αντιλήψεις της εποχής. Από την άλλη η ύπαρξη ολοκληρωμένων χαρακτήρων Εβραίων ηρώων και η εμπάθυνση στις αντιδράσεις και τις συμπεριφορές τους, αποφορτίζει την αντιδιαστολή: Χριστιανοί vs Εβραίοι.

Η γενοκτονία αναδεικνύεται και μέσα από την προβολή των προσωπικών σχέσεων του συγγραφέα με τους Εβραίους στην αυτοβιογραφία του *Ατέλειωτη Ιστορία*. Στο κεφάλαιο των "παιδικών χρόνων" αναφέρεται στην προσωπική του φιλία με "το πολύ γλυκό κορίτσι" την εβραϊοπούλα Λιλίκα που χάθηκε με τους υπόλοιπους ομοεθνείς της το 1943, καθώς και για στην πολύ αγαπημένη φίλη της μητέρας του, τη Ρασέλ. Ο Μπακόλας ορίζει τις σχέσεις Ελλήνων και Εβραίων ως σχέσεις "αγάπης και κόντρας".
